

Klaipėdos universiteto
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Socialinių pokyčių studijų centras
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

Sigita Kraniauskiene

Silva Pocyte

Ruth Leiserowitz

Irena Šutiniene

KLAIPĖDOS KRAŠTAS 1945–1960 M.:
NAUJOS VISUOMENĖS KŪRIMASIS
IR JO ATSPINDŽIAI ŠEIMŲ ISTORIJOSE

Kolektyvinė monografija

PRATARMĖ	/ 8
----------	-----

IVADAS. KLAIPĖDOS KRAŠTAS IR KITOS BUVUSIOS RYTŲ PRŪSIJOS TERITORIJOS POKARIU	/ 10
--	------

Rytų Prūsijos gyventojų padėtis po Antrojo pasaulinio karo. Tyrimų apžvalga	/ 17
---	------

Tikslas, objektas ir tematika. Metodologinės teorinės tyrimo prielaidos	/ 22
---	------

Analizės metodai	/ 28
------------------	------

Sociologinė tyrimo dalis	/ 28
--------------------------	------

Istorinė tyrimo dalis	/ 35
-----------------------	------

1. DEMOGRAFINIAI IR TERITORINIAI ADMINISTRACINIAI POKYČIAI KLAIPĖDOS KRAŠTE PO ANTROJO PASAULINIO KARO	/ 41
---	------

1.1. Gyventojų skaičiaus augimo tempai po Antrojo pasaulinio karo	/ 43
---	------

1.2. Gyventojų etninės sudėties pokyčiai	/ 45
--	------

1.3. Multietninė naujoji pokario visuomenė	/ 51
--	------

2. SENBUVIŲ PASITRAUKIMAS IR REPATRIACIJA 1944–1951 METAIS	/ 55
--	------

2.1. Pasitraukimas / evakuacija / <i>fluchtavimas</i> 1944 m.	/ 57
---	------

2.2. Sugrįžimas ir repatriacija	/ 64
---------------------------------	------

2.2.1. Savarankiškai į gimtinę grįžusieji	/ 65
---	------

2.2.2. Klaipėdos krašto gyventojų repatriacijos priežastys	/ 70
--	------

2.2.3. Repatriacijos procesas	/ 74
-------------------------------	------

2.2.4. Repatriantų skaičiai ir struktūra. „Netikri“ klaipėdiškiai	/ 77
---	------

2.3. Gyvenimas savame / svetimame krašte	/ 88
--	------

3. SOVIETINIO GYVENIMO PRADŽIA MILITARIZUOTOJE POKARIO KASDIENYBĖJE: NUGALĖTOJAI IR NUGALĖTIEJI	/ 99
--	------

3.1. Pirmasis krašto gyventojų susidūrimas su Raudonąja armija ir sovietinėmis represinėmis struktūromis	/ 101
---	-------

3.2. Ekonominiai armijos interesai – „trofėjavimas“, krašto niokojimas	/ 107
--	-------

3.3. „Trofėjų ekonomika“: pasienio gyventojų veikla	/ 112
---	-------

3.4. „Trofėjavimas“ kaip išgyvenimo strategija, pasipelnymo šaltinis ir laisvalaikis	/ 116
--	-------

3.5. Sovietinė „trofėjų ekonomikos“ vadyba	/ 123
--	-------

3.6. Karo belaisviai Klaipėdos krašte po Antrojo pasaulinio karo	/ 126
--	-------

3.6.1. Belaisvių lagerių vietos, sąlygos juose ir belaisvių skaičius / 129

3.6.2. Belaisvių darbas / 133

3.6.3. Belaisvių ryšiai su gyventojais / 139

4. NAUJŲ GYVENTOJŲ Į(SI)KŪRIMAS KLAIPĖDOS KRAŠTE / 147

4.1. Pirmasis migracijos tarpsnis: krašto kaimiškųjų vietovių apgyvendinimas / 150

4.2. Pirmoji atvykėlių banga: socialinis portretas / 165

4.3. Antrasis migracijos tarpsnis: tolesnis kaimo vietovių apgyvendinimas / 171

4.4. Tolesnė atvykėlių migracija / 175

4.5. Migracijos į Klaipėdos kraštą priežastys / 177

4.5.1. Sulaikančios ar neskatinančios migruoti priežastys / 179

4.5.2. Atvykėlių iš Lietuvos migracijos priežastys / 183

4.5.3. Naujieji gyventojai iš kitų Sovietų Sąjungos respublikų: atvykimo priežastys / 197

4.6. Gyventojų būstas pokariu / 206

4.7. Gyventojų struktūros kaita ir teritorinė gyventojų lokalizacija / 215

5. KLAIPĖDOS KRAŠTO SOVIETIZACIJA / 223

5.1. Represinių struktūrų veikla ir jos rezultatai / 224

5.2. Trėmimas iš Klaipėdos krašto / 231

5.3. Ginkluota ir neginkluota rezistencija Klaipėdos krašte / 243

5.3.1. Partizaninio judėjimo Klaipėdos krašte ypatumai / 243

5.3.2. Neginkluotas pasipriešinimas Klaipėdos krašte / 248

5.4. Pokario represijų ir antisovietinio pasipriešinimo prisiminimai gyvenimo istorijose / 252

6. POKARIO KASDIENYBĖ IR NAMŲ ŪKIAI / 263

6.1. Kasdienio gyvenimo ir buities organizavimas / 264

6.1.1. Ap(si)rūpinimas maistu pokario metais / 264

6.1.2. Sanitarinė krašto būklė / 279

6.2. Namų ūkių struktūra pokariu Klaipėdos krašte / 281

6.3. Santuokos ir neregistruotos partnerystės / 295

6.3.1. Pokario kohabitacijos ir jų kultūrinis socialinis bei istorinis kontekstas / 300

6.3.2. Etniškai mišrios kohabitacijos / 305

7. SENBUVIŲ (NE)PRISITAIKYMAS NAUJOJE VISUOMENĖJE / 311

7.1. Trauminių patirčių atmintis / 312

7.1.1. Evakuacijos / *fluchtavimo* / pasitraukimo atmintis / 315

7.1.2. Namų praradimo atmintis /	316
7.1.3. Tapatybės naikinimo / asimiliacijos atmintis /	321
7.2. Adaptacijos būdai naujoje sovietinėje visuomenėje /	330
7.2.1. Užsidarymas savojoje bendruomenėje /	330
7.2.2. Religinis gyvenimas kaip bendruomenės išlaikymo veiksnys /	338
7.2.3. Senbuvių išvykimas /	353
7.2.4. Asimiliacija, tapatybės ir praeities „pamiršimas“ /	372
7.3. Traumų pasekmės ir sovietmečio „tylos sąmokslas“ /	375
7.4. Trauminių atminčių sąveikos /	379
8. DABARTINIAI KLAIPĖDOS KRAŠTO GYVENTOJAI IR JŲ TAPATYBĖ /	389
8.1. Dabartinė autochtonų tapatybė /	390
8.2. Simboliniai autochtonų tapatybės skirties ženklai /	395
8.2.1. Kultūriniai / etniniai bruožai: tikėjimas, kalba, atmintis /	395
8.2.2. Kilmė ir genealoginiai saitai /	398
8.2.3. Teritorija ir tapatybės ribos /	399
8.3. Naujųjų gyventojų virsmas vietos gyventojais /	406
8.3.1. Naujųjų gyventojų tapatinimasis su erdve /	407
8.3.2. Naujųjų gyventojų tapatybės sąsajos su istorija /	410
8.3.3. Genealogija, „šaknys“ kaip naujųjų gyventojų krašto tapatybės kriterijus /	423
8.3.4. Gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio reikšmės naujųjų gyventojų krašto tapatybėje /	425
8.3.5. Etnokultūrinių kriterijų reikšmė naujųjų gyventojų vietos ir krašto tapatybei /	429
IŠVADOS /	435
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA /	445
ZUSAMMENFASSUNG	
Das Memelland 1945–1960: Das Entstehen einer neuen Gesellschaft und deren Widerspiegelung in Familiengeschichten /	463
SUMMARY	
Klaipėda Region 1945–1960: The Formation of the New Society and its Reflections in Family Stories /	467